

УДК 339.94:334.758 (100)

Денисова К. Ю.

Донецький національний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННИХ ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАНЬ

Досліджено теоретико-методологічні аспекти транснаціоналізації глобальної економічної системи та запропоновано науково-практичні рекомендації щодо розвитку транснаціонального міжнародного бізнесу в умовах сучасних глобалізаційних викликів. В результаті дослідження розроблено теоретико-таксономічну схему функціонування міжнародного бізнесу в контексті транскордонних злиттів та поглинань та удосконалено поняття «транскордонна консолідація міжнародного бізнесу ТНК», а також визначено схему мотивацій і форм міжнародного бізнесу в умовах транснаціоналізації.

Ключові слова: міжнародний бізнес, транснаціоналізація, транскордонні злиття та поглинання, бізнес-група, транснаціональна корпорація, трансформація.

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Розвиток міжнародного бізнесу в умовах глобалізації та транснаціоналізації, а також формування глобальної економіки зумовлюється еволюцією інтернаціоналізації, трансформацією продуктивних сил, впливом зміни середовища міжнародного бізнесу та поглиблення взаємозв'язків між національними економіками на рівні виробництва, обміну, споживання та розподілу факторів і результатів виробництва. Створюючи умови для транснаціональних компаній, міжнародний бізнес, водночас, зазнає впливу змін зовнішнього (глобального) середовища.

Ступінь вивченості проблеми дослідження. Дослідженню проблематики транснаціоналізації у світовому господарстві присвячено роботи зарубіжних вчених: П. Баклі, Л. Велса, Р. Вернона, Дж. Гелбрейта, Дж. Даннінга, М. Касона, Р. Коуза, П. Кругмана, А. Мовсесяна, М. Познера, А. Ругмана, М. Тейлора, С. Хаймера, С. Хірша, А. Чандлера та інших. В українській економічній науці дослідженням процесів транснаціоналізації займаються О. Білорус, В. Будкін, Ю. Пахомов, В. Рокоча, З. Луцишин, Т. Орехова, О. Рогач, Ю. Макогон, В. Білошапка, О. Мозговий, І. Школа, Є. Савельєв та інші.

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних основ дослідження транснаціоналізації глобальної економічної системи і розробка науково-практичних рекомендацій щодо розвитку транснаціонального міжнародного бізнесу в умовах сучасних глобалізаційних викликів.

Основний матеріал. У результаті дії викликів глобалізації та посилення інтернаціоналізації виробництва і капіталу середовище міжнародного бізнесу зазнає структурних змін у системі впливу окремих сфер зовнішнього середовища, як загального, так і конкурентного. Міжнародний бізнес, у широкому розумінні цієї категорії, можна розглядати як підприємство, що здійснюється у межах світового господарства. В результаті дослідження розроблено теоретико-таксономічну схему функціонування міжнародного бізнесу в контексті транскордонних злиттів та поглинань (рис. 1).

Прагнення компанії здійснювати операції на закордонних ринках є можливістю реалізації конкурентних переваг, враховуючи глобалізаційні виклики. Сучасні тенденції розвитку форм міжнародного бізнесу охоплюють вихід транснаціо-

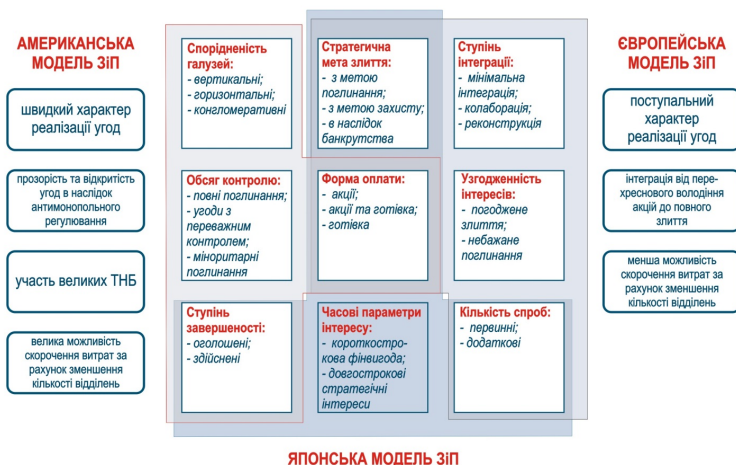

Рис. 1. Теоретико-таксономічна схема функціонування міжнародного бізнесу в контексті транскордонних злиттів та поглинань

нальними компаніями на зарубіжні ринки шляхом прямого іноземного інвестування, венчурного інвестування, міжнародного виробництва та ІТ-компаніями.

Регулювання процесів злиття та поглинання має особливо важливе значення в умовах невизначеного середовища, яке характеризується великою кількістю кризових явищ. Саме координація інтеграційних процесів змушує розробляти прийоми регулювання, поширення інновацій та трансферу технологій. В даних умовах регулювання може виконувати також стимулюючі функції щодо інтенсифікації інноваційної діяльності підприємств, що інтегруються [3, с. 141].

Аналіз міжнародної практики дозволив зробити висновок, що традиційний зміст поняття злиття і поглинання міжнародного бізнесу ТНК застарів і потребує нового осмислення, в результаті було надано визначення поняття «транскордонна консолідація міжнародного бізнесу ТНК», яке пропонується розуміти як процес збільшення розмірів капіталу ТНК шляхом злиття, поглинання і кооперації з іншими компаніями за умови досягнення стратегічних цілей розвитку бізнесу компаній, таких як (швидкий вихід на нові ринки; обслуговування клієнтів, що розширюють власні операції в інших регіонах світу, отримання ресурсів, яких не вистачає в країні базування компанії тощо) з метою зміцнення конкурентних позицій, запобігання втрати власної незалежності внаслідок поглинання з боку конкурента (як національного, так і іноземного) та розширення сфери

впливу на національному та міжнародному рівнях в умовах глобалізації.

Констатовано, що основні теоретичні підходи до вивчення та класифікації бізнес-груп детермінуються рівнем розвитку економічних систем країн (рис. 2).

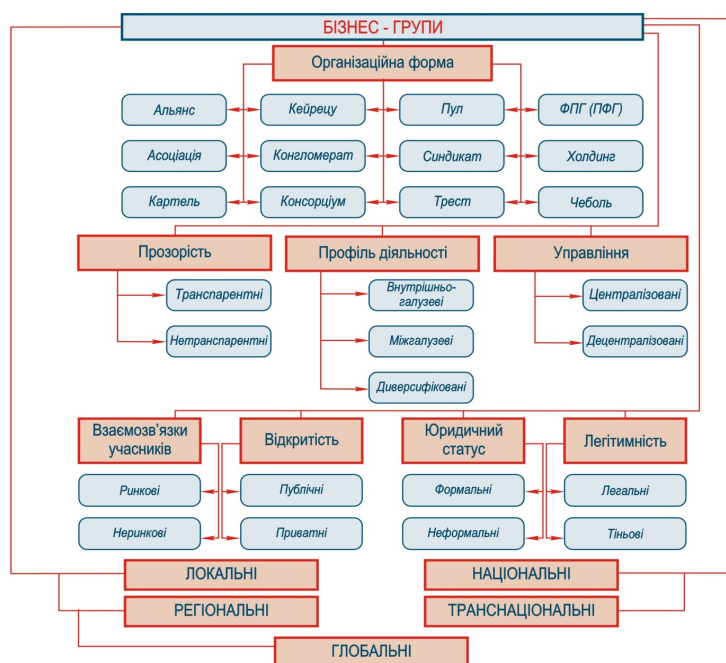

Рис. 2. Основні підходи до класифікації бізнес-груп [2]

При цьому зазначено, що олігархічно-кланові та промислово-фінансові групи є унаочненням негнучкої та ієрархізованої моделі управління країн, що розвиваються, і країн з транзитивною економікою; водночас переважання альянських форм корпоративної взаємодії є характерним для розвинутих економік.

У 2011 році на тлі поліпшення економічних умов показники міжнародного виробництва, включаючи закордонні продажі, зайнятість і активи ТНК, зросли. Згідно з оцінками ЮНКТАД, обсяги продажів та доданої вартості закордонних філій у всьому світі досягли відповідно 33 і 7 трлн. дол. США. У всьому світі ТНК в рамках своїх операцій, як у країнах базування, так і за кордоном у 2011 році генерували додану вартість у розмірі приблизно 16 трлн. дол. США, тобто близько чверті сукупного світового ВВП [7]. Структура діяльності найбільших ТНК світу свідчить, що більшість великих ТНК фокусують свою діяльність у секторах банківських та інших послуг, видобутку і переробки нафти і газу, виробництва комп'ютерів і програмного забезпечення, ІТ-обладнання, фармацевтики та біотехнологій, машинобудування та транспорту.

Відносно географічної структури ТНК, то основна частина ТНК зосереджена в США, Японії та країнах ЄС, тобто економічно розвинених країнах. Саме ТНК розвинених країн сприяють зростанню світових іноземних інвестицій. Корпорації країн, що розвиваються, також роблять відповідний внесок – їх частка у світовому обсязі прямих іноземних інвестицій постійно зростає.

Важливо зазначити, що завдяки зусиллям ТНК (особливо американським) щодо розвитку й організації глобального виробництва відбулись зміни й у методах створення закордонних корпоративних

філіалів: якщо у 80-ті роки переважно перевагу надавали створенню нових філіалів, то з другої половини 90-х років до 2008 р. чітко визначилася нова тенденція – підвищення ролі міжнародних злиттів і поглинань іноземних компаній. Однак на перспективу прогнозують на протидію вищезазначеним методам інтернаціоналізації діяльності активізацію трансферів нематеріальних активів [1, с. 310].

За оцінками ООН, експорт закордонних філій ТНК становить приблизно 1/3 загальносвітового експорту товарів і послуг, а число співробітників, що працюють на ТНК у всьому світі в 2010 р. склало більше 80 млн. чоловік. В 2011 році спостерігалось зростання глобальних прямих іноземних інвестицій, обсяг ПІІ досяг 1,5 трлн. дол. США, показник зростання склав 17%.

Обсяг ПІІ зріс у всіх групах країн: у розвинених, що розвиваються і транзитивних, в число яких входять країни СНД. Основне зростання ПІІ припало на країни Латинської Америки і Карибського регіону (35%) і країни з транзитивною економікою (31%). Також після 3-х років зниження обсягів припливу ПІІ у розвинутих країнах показник зростання ПІІ на 19% є дуже значним. Однак, інвестиції, в основному, припадають на злиття і поглинання, а не на будівництво нових об'єктів, які могли б стимулювати зростання економіки. Крім того, частина інвестицій в розвинені країни, є наслідком реструктуризації великих компаній. В 2012 р. загальна вартість угод знизилась на 47% до \$2,25 трлн. в порівнянні з рекордним показником у \$4,3 трлн., зафіксованим у 2007 р. При цьому кількість угод у порівнянні з 2007 р. зменшилась на 21% – з 46,7 тис. до 36,9 тис. Крім того, на світовому ринку злиттів та поглинань відбувся спад і в порівнянні з 2011 р., зокрема, загальний обсяг угод зменшився на 8%, а їх кількість – на 12% [7].

У всесвітньо відомому рейтингу fortune 500 «Найбільші компанії» за 2012 рік сім місць зайняли підприємства нафтогазового сектора. Найбільшою компанією світу стала Royal Dutch Shell. Незважаючи на кризу, вона наростила за рік свої доходи на третину – до \$ 484,5 млрд. (табл. 1).

Таблиця 1
Рейтинг глобальних ТНК за рівнем доходу та прибутку в 2012 р., млн. дол. США [6]

Ранг	Компанія	Дохід, млн. дол. США	Прибуток, млн. дол. США	Ранг	Компанія	Дохід, млн. дол. США	Прибуток, млн. дол. США
1	Royal Dutch Shell	484,489	30,918	11	Total	231,580	17,069
2	Exxon Mobil	452,926	41,060	12	Volkswagen	221,551	21,426
3	Wal-Mart Stores	446,950	15,699	13	Japan Post Holdings	211,019	5,939
4	BP	386,463	25,700	14	Glencore International	186,152	4,048
5	Sinopec Group	375,214	9,453	15	Gazprom	157,831	44,460
6	China National Petroleum	352,338	16,317	16	E.ON	157,057	-3,085
7	State Grid	259,142	5,678	17	ENI	153,676	9,539
8	Chevron	245,621	26,895	18	ING Group	150,571	6,591
9	ConocoPhillips	237,272	12,436	19	General Motors	150,276	9,190
10	Toyota Motor	235,364	3,591	20	Samsung Electronics	148,944	12,059

Зростання доходів у нафтогазовій галузі змістили на третю позицію лідера минулого року – американського рітейлера Wal-Mart з доходом \$ 447 млрд. Лідером падіння стала американська страхова компанія AIG. За минулий рік вона втратила близько \$ 99,3 млрд., перемістившись з 13-ї на 245-у позицію рейтингу.

Втрати у зв'язку з кризою понесли також автомобілебудування і банківський сектор. Зниження доходів серед автомобільних концернів, які увійшли до двадцятки, в середньому склало \$ 30 млрд. для кожного. Винятком став лише німецький концерн Volkswagen, який збільшив свій дохід приблизно на \$ 30 млрд.

Діагностовано ступінь проникнення транснаціональних бізнес-груп в економіку України. Констатовано, що рівень проникнення ТНК в її економіку є вкрай незначним. За даними рейтингу Financial Times Global 500, із 100 найбільших компаній лише 20% представлено в Україні, при цьому більшість з них займаються обмеженим продажем власної продукції і лише окремі (Procter & Gamble, Johnson & Johnson, Coca-Cola, McDonald's) розвивають власне виробництво. Аналіз форм експансії іноземних ТНК в Україну дав можливість зробити висновок про те, що основною формою зовнішньої інтернаціоналізації зарубіжних корпорацій в Україні виступає поглинання національних підприємств. Так, станом на 1 січня 2012 р. в Україні було укладено 53 угоди зі злиттів та поглинань на загальну суму \$5,43 млрд. Проте ринок злиттів і поглинань в 2012 р. характеризувався збільшенням кількості за зменшенням середньої вартості транзакцій, але в грошовому вираженні зростання обсягів не відбулось – загальна сума склала близько 5 млрд. дол. США. Зазначено, що українські бізнес-групи, за незначним винятком, не набули характеру транснаціональних [4, 5].

При цьому встановлено шляхи виходу національних компаній на світовий рівень, зокрема: створення транснаціональних компаній з україн-

ським капіталом; заснування спільних транснаціональних компаній із залученням зарубіжних інвесторів; використання відносин міжнародної оренди, аутсорсингу, наукового та технологічного співробітництва із закордонними ТНК.

Формування середовища міжнародного бізнесу відбувається у масштабах інтенсивних інвестиційних й інноваційних процесів, де мотиви всіх суб'єктів світового господарства є спільними. Розподіл і перерозподіл доданої вартості стає актуальним у результаті змін технологічної компоненти відтворювального процесу всередині великих корпорацій чи країн. Мотивом міжнародного бізнесу перестає бути отримання прибутку, а створення і впровадження комерційного нововведення (рис. 3).

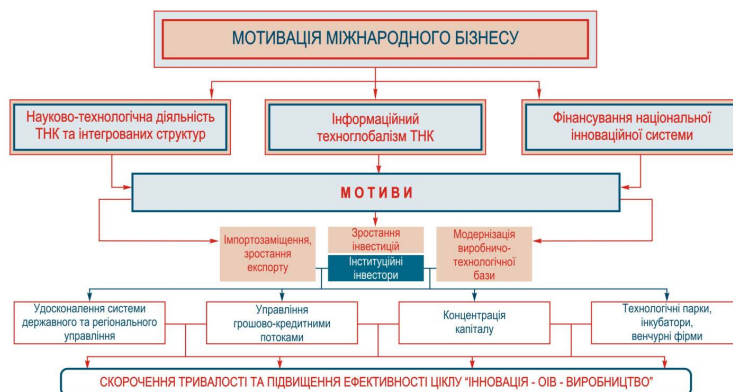

Рис. 3. Функціональна схема мотивацій і форм міжнародного бізнесу в умовах транснаціоналізації

Висновки і пропозиції. Зроблено висновок про необхідність істотного законодавчо-інституційного реформування діяльності національних і зарубіжних бізнес-груп поряд з визначенням стратегічних пріоритетів і напрямів транснаціоналізації національної економіки. На основі проведеного дослідження розроблено концептуальний підхід до стратегії розвитку транснаціоналізації міжнародного бізнесу в глобальній економічній системі.

Список літератури:

1. Вовк С. Тенденції сучасного інвестування: ТНК / С. Вовк // Журнал Європейської економіки. – 2012. – Том 11. № 3 (вересень). – С. 296-318.
2. Денисенко Л. О. Концептуальні засади класифікації бізнес-процесів, як основи формування бізнес-системи організації / Л. Денисенко, С. Шацька // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1558>
3. Кичань О. М. Механізм укладання угод злиття та поглинання в зовнішньому середовищі / О. Кичань // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2012. – №7 (178). – С. 135-143.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> – Назва з екрану.
5. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/> – Назва з екрану.
6. CNN Money. Global 500 headquarters – Top 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2012/full_list/
7. World Investment Report 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>

Денисова Е. Ю.

Донецкий национальный университет

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНОГО МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА В КОНТЕКСТЕ ТРАНСГРАНИЧНЫХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ

Резюме

Исследованы теоретико-методологические аспекты транснационализации глобальной экономической системы и предложены научно-практические рекомендации по развитию транснационального международного бизнеса в условиях современных глобализационных вызовов. В результате исследования разработана теоретико-таксономическая схема функционирования международного бизнеса в контексте трансграничных слияний и поглощений и усовершенствовано понятие «трансграничная консолидация международного бизнеса ТНК», а также определена схема мотиваций и форм международного бизнеса в условиях транснационализации.

Ключевые слова: международный бизнес, транснационализация, трансграничные слияния и поглощения, бизнес-группа, транснациональная корпорация, трансформация.

Denisova E. Y.

Donetsk National University

TRANSNATIONAL INTERNATIONAL BUSINESS OPERATIONS IN THE CONTEXT OF CROSS-BORDER MERGERS AND ACQUISITIONS

Summary

In this paper the theoretical and methodological aspects of the trans-nationalization of the global economic system and the proposed research and practical recommendations for the development of a transnational international business in the conditions of modern challenges of globalization are investigated. The theoretical and taxonomic scheme of functioning of international business in the context of cross-border mergers and acquisitions and perfected the concept of «cross-border consolidation of the international TNK» and the scheme of motivations and forms of international business in the context of transnationalization are defined.

Key words: international business, trans-nationalization, cross-border mergers and acquisitions, business group, a multinational corporation, transformation.